

Zasoby patentowe (*Patent pools*)

Zasoby patentowe, w największym skrócie, stanowią porozumienie pomiędzy dwoma lub więcej posiadaczami patentów, którzy udostępniają sobie nawzajem lub osobom trzecim patenty. W tym wpisie postaramy się przybliżyć Państwu to zagadnienie, zwracając uwagę na cele, w jakich tworzy się zasoby patentowe oraz ich niejednoznaczną ocenę z punktu widzenia prawa ochrony konkurencji.

Gdzie możemy się spotkać z zasobami patentowymi

Jeden z pierwszych zasobów patentowych, *Sewing Machine Combination*, utworzono w 1856 r. — producenci maszyn do szycia: Grover, Baker, Singer oraz Wheeler & Wilson porozumieli się, że udostępnią sobie nawzajem posiadane patenty na podstawowe elementy maszyn, tworząc z nich wspólną pulę. Takie rozwiązanie pozwalało uniknąć kosztów związanych z udzielaniem licencji i postępowaniami sądowymi.

Inny historyczny przykład wiąże się z początkami przemysłu lotniczego: gdy Stany Zjednoczone postanowiły przystąpić do I Wojny Światowej, pojawiła się potrzeba uruchomienia na szerszą skalę produkcji samolotów. Na przeszkodzie stali jednak dwaj główni posiadacze patentów, t.j. Wright Company oraz Curtis Company. Administracja amerykańska wywarła na nich presję, by doprowadzić do utworzenia zasobu patentowego — *the Manufacturer's Aircraft Association*.

Obecnie tworzenie zasobów patentowych stanowi rozpowszechnioną praktykę przede wszystkim w kontekście zaawansowanych technologii. W ich przypadku ważnym celem jest przestrzeganie pewnych obowiązujących standardów, tak aby zapewniona była interoperacyjność poszczególnych rozwiązań/urządzeń (konsument, który zakupi dany produkt od określonego wykonawcy, powinien mieć zapewnioną możliwość zaopatrzenia się w kompatybilne produkty również innego pochodzenia). Klasyczne przykłady to MPEG-2, DVD, Wi-Fi czy Blue-Ray.

Jeśli natomiast chodzi o rynek farmaceutyczny, warto w tym kontekście wspomnieć o działalności *Medicines Patent Pool* — nie jest to zasób patentowy jako taki, ale organizacja wspierana przez ONZ. Została ona utworzona w 2010 r. i ma siedzibę w Genewie. Jako swoje główne zadania wskazuje ona obniżenie cen leków przeciw HIV, gruźlicy i zapaleniu wątroby typu C — właśnie poprzez prowadzenie negocjacji z posiadaczami patentów i zawieranie z nimi umów, które prowadzą do tworzenia zasobów patentowych. W 2020 r. organizacja ta rozszerzyła swoje działania na technologie związane ze zwalczaniem wirusa SARS-CoV-2, dołączając w roli jednego z partnerów do inicjatywy WHO C-TAP (skrót od *COVID-19 Technology Access Pool*).

Na czym polega istota zasobów patentowych

Standardowo wszystkie patenty włączone do danego zasobu będą dostępne dla każdej strony porozumienia. Osoby trzecie zwykle dołączają do zasobu jako licencjodawcy, a umowa pomiędzy posiadaczami patentów zawiera postanowienia dotyczące sposobu, w jaki dzielą się między sobą należnościami z tytułu opłat licencyjnych.

Transfer praw może zachodzić bezpośrednio pomiędzy uprawnionymi z patentów a licencjodawcami lub pośrednio poprzez specjalnie utworzone jednostki, np. różnego rodzaju spółki typu *joint ventures* powołane do zarządzania zasobami.

W jakich celach tworzy się zasoby patentowe

Podstawowym celem zasobów patentowych jest **wspieranie działalności innowacyjnej** — pomocne są w szybszym, bardziej efektywnym osiągnięciu rezultatów i stwarzają większe możliwości w zakresie komercjalizacji nowych rozwiązań.

Co więcej, **zasoby patentowe wiążą się ze znaczącymi oszczędnościami, pozwalają one bowiem na ograniczenie kosztów transakcyjnych** — zarówno licencjodawcom, jak i licencjobiorcom. **Zmniejszone lub wyeliminowane są również koszty związane z udziałem w sporach sądowych** dotyczących ewentualnych naruszeń patentów. Jak podkreśla się w przywoływanym już raporcie WIPO, jest to szczególnie istotne dla małych i średnich przedsiębiorców, dla których koszty procesowe niejednokrotnie będą stanowić ciężar przekraczający ich możliwości finansowe.

Patenty zastępcze a patenty komplementarne

Mówiąc o zasobach patentowych, warto nawiązać do rozróżnienia, które wyraźnie zostało podkreślone w [raporcie WIPO](#) poświęconym tej tematyce: **patenty możemy dzielić na zastępcze i komplementarne** (uzupełniające). W przypadku **patentów zastępczych, ich przedmiotem ochrony są alternatywne technologie, które mogą być wykorzystywane równolegle** i do naruszeń patentów nie będzie wówczas dochodziło. Będą one tym samym pozostawać względem siebie w relacji konkurencji (tym samym włączanie tego rodzaju patentów do zasobów z wysokim prawdopodobieństwem zostanie ocenione jako prowadzące do naruszenia konkurencji rynkowej).

Pod pojęciem **patentów komplementarnych będziemy natomiast rozumieć takie patenty, które muszą zostać wykorzystane łącznie do osiągnięcia określonego technologicznego efektu**. Można kojarzyć je z pasującymi do siebie elementami puzzli. Będąc posiadaczem tylko jednego patentu, nie jesteśmy w stanie rozpocząć procesu produkcji. Z prawnego punktu widzenia, komplementarne będą dwa patenty nawzajem się blokujące — patent A będzie naruszał patent B i na odwrót, choć, jak czytamy w raporcie WIPO, możliwa jest również reakcja jednostronna przy równoczesnym zachowaniu przymiotu komplementarności.

Standaryzacja: patenty istotne i nieistotne

Zasoby patentowe, jak już wskazano, często będą wykorzystywane w tych obszarach, gdzie będzie istniała potrzeba standaryzacji. Jak czytamy w raporcie WIPO, „standard techniczny to ugruntowana norma lub wymóg dotyczący systemu technicznego, ustanawiające jednolite kryteria inżynierskie lub techniczne, metody, procesy i praktyki”. Wielokrotnie zasoby patentowe będą bardzo pomocne z punktu widzenia wprowadzenia takich standardów — przy czym nie chodzi tu o zasoby, które obejmują jakiegokolwiek patenty, ale tzw. **patenty istotne (*essential patents*) definiowane przez WIPO jako niezbędne do zapewnienia zgodności z określonym standardem technicznym** (patenty istotne będą zawsze względem siebie komplementarne). **Patentami nieistotnymi będziemy określać te, które stanowią alternatywne rozwiązania w stosunku do określonej technologii**.

Zasoby patentowe a praktyki antykonkurencyjne

Wpływ zasobów patentowych na konkurencję rynkową nie nadaje się do zdefiniowania w sposób zerojedynkowy. W wytycznych amerykańskiego Departamentu Sprawiedliwości i Federalnej Komisji Handlu ([Antitrust Guidelines for the Licensing of Intellectual Property](#)), jak i w raporcie WIPO, możemy spotkać się z tezą, że **tworzenie zasobów może przynosić korzyści z punktu widzenia ochrony konkurencji**. Te korzyści są ściśle związane z celami, jakie zasoby mają realizować i dotyczą wzrostu efektywności poprzez integrację komplementarnych technologii, zniesienie wzajemnego blokowania się kontrahentów, obniżenie kosztów transakcyjnych i uniknięcie kosztów procesowych.

Porozumienia o utworzeniu zasobów patentowych mogą jednak wywołać zgoła przeciwny efekt i generować zakłócenia konkurencji. W raporcie WIPO zaprezentowane zostały trzy możliwe scenariusze, w których tworzenie zasobów patentowych może prowadzić do naruszenia konkurencji na rynku:

- a) Tworzenie zasobów patentowych może zakłócać konkurencję, jeżeli **ich prokonkurencyjne aspekty nie przeważają nad (potencjalnymi) ograniczeniami konkurencji**;
- b) **Klauzule dotyczące umów licencyjnych mogą ograniczać prawa posiadaczy patentów i tym samym naruszać przepisy antymonopolowe** znajdujące zastosowanie w danym wypadku;
- c) **Zasób patentowy może prowadzić do antykonkurencyjnej zмовы pomiędzy konkurentami na rynku**.

Podobnie w amerykańskich wytycznych zaznacza się, że **zasoby patentowe mogą być szkodliwe, jeżeli wykorzystuje się je do uzgodnienia cen lub podziału rynków**. Dlatego też np. w kluczowej dla analizowanego zagadnienia sprawie Summit Technology przeciwko VISX, Inc., Federalna Komisja Handlowa negatywnie oceniła legalność badanego zasobu patentowego, za którego podstawowy efekt uznała kontrolę cen. Rzeczoną zasób został utworzony przez przedsiębiorców, którzy jako jedyni dysponowali laserową technologią stosowaną w zabiegach oczu (keratektomia fotorefrakcyjna). W swoich relacjach z licencjobiorcami wymagali oni, by za każdą procedurę z wykorzystaniem tej technologii uiszczano na rzecz powołanej przez nich spółki *joint venture* określoną kwotę pieniężną (250 USD).

Pod względem zapobiegania naruszeniom konkurencji, kluczową rolę odgrywa **sposób, w jaki skonstruowana jest dana umowa będąca podstawą utworzenia zasobu patentowego**. **Bardzo istotne jest, by licencje udzielane były wszystkim potencjalnym licencjobiorcom na**

warunkach sprawiedliwych, rozsądnych i niedyskryminujących (ang. FRAND). Nie powinny one zarazem w żaden sposób ograniczać licencjodawców w rozwijaniu alternatywnych technologii — takie rozwiązanie byłoby niepożądane, gdyż ograniczałoby działalność innowacyjną.

Zasoby patentowe w prawie unijnym

Przepisy rozporządzenia KE (UE) z dnia 21 marca 2014 r. nr 316/2014 w sprawie stosowania art. 101 ust. 3 TFUE do kategorii porozumień o transferze technologii nie nawiązują do tworzenia zasobów patentowych. Co do zasady, nie będą one korzystały z wyłączenia grupowego — jak bowiem trafnie zaznacza się w „Prawie patentowym” prof. Du Valla, **przedmiotem takich porozumień nie jest wytwarzanie produktów licencyjnych**. Co więcej, udzielanie licencji podmiotom spoza grupy będzie stanowiło **porozumienie wielostronne, co również będzie determinowało to, że zasoby znajdują się poza zakresem wyłączeń grupowych**.

Szerzej temat zasobów został przedstawiony w [Komunikacie KE — Wytyczne w sprawie stosowania art. 101 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do porozumień o transferze technologii \(2014/C 89/03\)](#). W Wytycznych mówi się o grupach technologii, których definicja pozostaje bardzo zbliżona do definicji zasobów: są to „porozumienia, zgodnie z którymi co najmniej dwie strony tworzą pakiet technologii, który jest licencjonowany nie tylko na rzecz uczestników grupy, ale także osób trzecich”. **Podobnie wprowadza się rozróżnienie na technologie zastępcze i uzupełniające oraz technologie istotne i nieistotne — klasyfikacja ta będzie miała decydujący wpływ na ocenę legalności tworzenia zasobów patentowych** (jakkolwiek zaznacza się, że w pewnych wypadkach jednoznaczne przypisanie patentu do określonej kategorii nie będzie możliwe).

Wytyczne wskazują, że **jeżeli będziemy mieli do czynienia z zasobami patentowymi obejmującymi tylko technologie (patenty) istotne, co do zasady nie dojdzie do naruszenia zakazu z art. 101 ust. 1 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej** (zakaz porozumień między przedsiębiorstwami, a także wszelkich decyzji związków przedsiębiorstw i uzgodnionych praktyk, mogących mieć wpływ na handel między Państwami Członkowskimi i których celem lub skutkiem jest zapobieżenie, ograniczenie lub zakłócenie konkurencji wewnątrz rynku wewnętrznego). Tutaj wymagane jest przy tym spełnienie dodatkowych wymagań: np. umowy licencyjne muszą realizować standard FRAND, stronom wnoszącym technologię do grupy oraz licencjodawcom należy zapewnić swobodę w zakresie kwestionowania ważności i istotności technologii wchodzących w skład grupy, czy też niezbędne jest wdrożenie dostatecznych zabezpieczeń w celu dopilnowania, aby wymiana informacji szczególnie chronionych była ograniczona do tego, co jest niezbędne do utworzenia i działania grupy. **W przypadku technologii zastępczych o charakterze nieistotnym, do naruszenia zakazu może jednak dochodzić** („Jeżeli grupa obejmuje technologie o charakterze nieistotnym, porozumienie może wchodzić w zakres art. 101 ust. 1, o ile posiada ona znaczącą pozycję na jednym z właściwych rynków”).